

niamque petere gestorum metus et admiratio com-
pulis. Summæ siquidem amentix foret tot et tam
evidentia Dei magnalia non attendere, cumque vox
populi vox sit Dei, consono tantorum et tam multo-
rum testimonio dissonare. Sed et ipsius regis illu-
stris ac pii cor potentius tetigit ille, in cujus manu
corda sunt regum. Et ut Ecclesiæ Romanæ legatis
pareret, ab Hibernia, quam subjugabat, per Angliam
mira celeritate transiliens in Normanniam, coram eis
et clero suo transmarino primum innocentiam suam
super nefanda cæde juramento purgavit, famæ suæ
volens esse consultum. Deinde vel in hoc se reum
profitens quod occasionem sceleri dederit ira sua tam
eminens, illud imperii culmen humillimæ penitentix
subdidit, magnum et grave satisfactionis onus ad
legatorum arbitrium subiens et perperam in Anglia

A præsumptorum emendationem promittens. Vicit,
plane vicit et extorsit occisus Sponsæ Christi de-
fensor egregius, quod nec monitis nec minis, nec ec-
clesiasticæ censuræ terroribus obtinere potuit vivus.
Virtutum igitur, quæ meritis ejus ascriptæ sunt,
series et varietas melius ex eorum scriptis patebunt,
quibus ea videre præbære datum est. Nobis enim
martyris sanctitatem et causæ ejus justitiam marty-
riique veritatem et declarationem notitiæ memoriæ-
que tradere magis cordi fuit, ut esset posteris unde
cavere monerentur talem ulterius movere quæstio-
nem. Quod qui non caverit, multum ei profecto ti-
mendus erit, quem zelus domus suæ comedit, Jesus
Christus Dominus noster, cui est cum Patre et Spi-
ritu sancto honor et imperium per omnia sæcula
B sæculorum. Amen.

PASSIO SANCTI THOMÆ CANTUARIENSIS ARCHIEPISCOPI ET MARTYRIS AUCTORE ANONYMO

Digne, fratres, hujus diei præclara festivitas, fide-
lium devotione frequentata, solemnibus agitur et ce-
lebris, in qua patris nostri et patriæ protectoris
invictissimi athletæ Thomæ mors in conspectu
Dei efficitur pretiosa, et victoria coram angelis et
hominibus dignoscitur gloriosa.

Hodie namque spectaculum factus Deo, angelis
et hominibus, pro lege Dei sui viriliter certavit
usque ad mortem et in sacra fidei constantia per-
manens, triumphali morte insignis et proprio san-
guine laureatus, terræ corpus resignans, beatam
animam cum ineffabili gaudio cælo intulit. Congrue
igitur mors talis dicitur natalis, quæ gignit ad vi-
tam. Vita quippe præsens misera est et mortalis;
et mors illa beata et vitalis. Pervenit itaque glo-
riosus martyr noster ab hac mortali vita per hanc
vitalem mortem ad vitam vitalem. Hodie namque
multiplici meritorum gloria adornatus cælesti patria
terreni carceris commutavit exsilium, de labore trans-
iit ad requiem, de mundo ad Patrem.

Hodie beato Thomæ a fidelibus honor et reve-
rentia exhibetur in terris; in cælis collata est cum
angelis beatitudo et gloria, gaudium de novitate,
securitas de æternitate. Hinc terra marique potens,
Christoque conregnans, mirandis mortales lætificat
signis et mirificis coruscare in terra non desinit
miraculis. Verum quod omnino decet ut patrem
pium filii non degeneres imitari satagent, expedit
succincte et simplici sermone evolvere quæ in vita
tanti pontificis præcesserint meritorum insignia,

quorum prærogativa tanta perfruitur beatitudinis
gloria tantave excellit miraculorum potentia.

Dormiente igitur cum patribus suis in senectute
bona felicitis memoriæ Theobaldo archiepiscopo,
Thomas Cantuariensis Ecclesiæ archidiaconus in
archiepiscopum et primatem totius Angliæ in no-
mine sanctæ Trinitatis solemniter eligitur, et post
medicum consecratur. Erat autem piis mentibus
spes firma et fiducia in Domino, quod idem conse-
cratus, utriusque hominis habitu mutato, moribus
melioratus præsideret. Probatissimum siquidem te-
nebatur, sedem illam sedem sanctorum esse, san-
ctum recipere aut facere, vel citius et facile indignum
abjicere. Quod et in beato Thoma misericorditer
impletum est. Promotus ergo electus Dei pontifex,
sacræque unctionis sanctificatione delibutus, e ve-
stiglo rem sacramenti est adeptus, et multiplices
Spiritus sancti gratia repletus. Ambulans enim in
novitate vitæ novus homo mutatus est in virum al-
terum, cujus omnia in melius conversa sunt. In
tanta autem gratia sacravit præsulatus sui primor-
dia, ut indutus (sed clanculo) monachili schemate,
monachi adimpleret opus et meritum. Et qui exem-
plo Baptistæ cum constantia zelum justitiæ perfecte
conceperat in corde, parificari ei quoque studuit in
veste penitentix. Rejecta namque sindone qua
hactenus dum mollia regum blandirentur uti con-
sueverat, cilicio asperissimo super nudum vestiebatur.
Addidit etiam femoralia cilicina, ut arctius carnem
mortificaret, et spiritum vivificaret. Hæc autem

sicut et alia spiritualis vitæ exercitia superductis aliis vestibus, paucis admodum consciis, et oculis et notitiæ hominum eximebat, quia non ab homine sed a Deo gloriam quærebat. Jam tunc vir illustris justificationes Dei ingrediens esse cœpit in abstinentia amplior, in vigiliis crebrior et in oratione prolixior, in prædicatione sollicitior. Commissum sibi a Deo pastorale officium cuncta diligentia exsequeretur, ut cleri vel Ecclesiæ jura nullatenus permitteret mutilari. Tantam autem compunctionis gratiam habere consuevit inter orationum secreta vel missarum solemnia, ut eruditus ad fletum oculis ipse totus in lacrymis efflueret et arsenium in hujus gratiæ titulo repræsentaret. Sciens quoque quod misericordia mitiget judicium, et pietas vitæ quæ nunc est et futuræ habeat permissionem, adeo super afflictos et pauperes gestabat misericordiæ viscera, ut egentes in elemosynæ benedictionibus prævenire solitus esset. Abjectiores eorum, quos religionis efferebat opinio, notos et familiares habebat, et ut ab iis esurire et sitire justitiam disceret, secretiori eorum colloquio crebrius fruebatur. Erga tales Christi servos et milites elegit vir misericors in veste ciboque liberalis esse et largus, qui sibi in utroque decrevit esse moderatus et parcus. Quid enim negaret Christo, proprium sanguinem fusurus pro Christo? Quoniam poscenti debebat pallium vel tunicam, supererogare studuit et carnem propriam. Sciebat enim carnis propriæ nunquam fore prodigum, quem pallicijus rei temporalis constaret esse avarum. Hæc est fragrantia vestimentorum nostri Jacob, sicut odor agri a Domino benedicti. Hæc sunt mutatoria magni sacerdotis nostri. Hæc, inquam, est mutatio dextræ Exoelsi. Hactenus pius Dominus qui pauperem facit et ditat, humiliat et sublevat, servum suum cumulare divitiis et ampliari honoribus voluit, de cætero adversis tentare disposuit. Tentando an se diligeret probavit certius, sed gratiam donavit uberius. Fecit enim cum tentatione proventum ut posset sustinere. Considerans itaque lividus hostis novum pontificem, novum hominem, tam multiplici virtutum gratia vernare, machinatus est tentationis uredinem immittere, quo jam exortum germen meritorum posset suffocare. Nec mora: qui separat hominem a Domino suo, amicum a proximo, inexorabiles discordias inter regem et archiepiscopum seminavit. [Orta interim procurantibus viri Dei imo Dei adversariis quæstione super consuetudinibus regni et jure ecclesiastico, et super his contentione diutius protracta, proposuit rex, accito concilio, secundum assentationem procerum avitas regni consuetudines, et eas archiepiscopi et suffraganeorum auctoritate firmari et scriptis pertinaci exegit instantia. In quo adeo

A invaluit ut urgente instantis periculi metu jurantibus episcopis, archiepiscopis et ipse præstatio sacramento verbo tenus et invitus petitionem regis fieri annueret. Sed resumpto post modicum spiritu, et post casum fortior, consuetudines illas illicite concessas contra libertatem Ecclesiæ confirmare constanter negavit (29).]

B Hujusmodi incrementis irarum et discordiæ virus adeo grassabatur, ut accitum ad illud concilium omnes fere calumniis et accusationibus insurgent in pontificem et probrosis insultationibus impeterent. Cumque vix inveniretur qui ei loqueretur vel faceret bonum, sed omnia cederent in contrarium et mora certum traheret periculum, facta appellatione iniquitati cessit clamque paucis comitatus recessit, mare adiit, transfretavit. Ibat autem per viam suam gaudens et exultans; quia dignus habitus est pro justitia a concilio contumeliam pati. Aditoque beatissimo papa Alexandro qui ea tempestate in Franciam venerat, negotiosa quædam sicut et ante proposuit, tum de salute animæ suæ, tum de oppressionibus Ecclesiæ quam regendam susceperat, diligenter exposuit. At cum pater et pastor universalis adventus coepiscopi sui causam ex integro cognovisset, de tanta et tali columna in domo Dei erecta gratias egit, Exultabat quoque uberius, quod lucerna tam mirifice ardens et lucens inventa sit, ad occiduos mundi tenebras illuminandas. Suscepit eo tempore christianissimus rex Francorum Ludovicus venerabilem archiepiscopum in magnam gratiam, et postulante papa, ei cum suis in omni liberalitate necessaria ministrabat. Jam enim reditus domini Cantuariensis jussi sunt confiscari. Exsulans ergo beatissimus Thomas in summa humilitate pristinae gloriæ suæ in qua irreperat expiavit superbiam, et omnes animi motus redegit in honestatem et sæculi contemptum. His atque aliis virtutum odoribus exacerbatu iniquus extractor diabolus furorem suum in parentes, cognatos et familiares sancti pontificis exacuit et proscriptionem eis cum enormi crudelitate excitavit. Jam tunc videre erat spectaculum miserabile utriusque scilicet sexus, diversæ ætatis et conditionis, viros ac mulieres, maritos cum parentibus, cum prægnantibus lactentes quoque exulare et in augmentum doloris et confusionis ante pii patris præsentiam lugubres et desolatos exhiberi. Sanctus vero præsul cum veteranorum deportationem conspiceret et parvulorum, quorum adhuc alimenta in maternis pendebant uberibus, altius ipsius animam gladius pertransivit compassionis, adeo ut ipsam ex toto sibi vindicaret vis doloris. Sic ergo fit martyr ante necem, post futuro martyrio coronam adepturus duplicem. Sed nec sic abstractus est vel illectus, Nam perfectus in charitate abduci blanditiis, seduci fallacitatus, quasi quibusdam regni consuetudinibus observandis, quas veritati et rationi obviare testabatur, cautionem daturus, negavit et auctoritate sua periculis opposita, imo exposita, pro tuenda libertate ecclesiastica sententiam iniurabatur.]

(29) Pro iis quæ uncinis hic includuntur, codex Paris. habet sequentia; « Cumque regis ira sugillantium facibus accensa et exagitata in dies magis incandesceret, multi optimatum regni qui sereno tempore videbantur amici, facti sunt archiepiscopo in Satan. Denique ad curiam apud Northamptoniam

ciis, frangi nescivit adversis. Conenti potuit palmas A
vineæ cœlestis sed non avelli.

Perseverabat itaque paratior ad tentationes, præstolans in patientia divinæ propitiationis respectum et conversationis merito omnium sibi conciliabat gratiam. Regi quidem Francorum in consiliis erat acceptissimus, principibus regui et ecclesiarum Patribus admodum familiaris, omnibus ut dignum erat habebatur reverendus. Quippe consilium Thomæ expetibile ut Chusi, jucunda societas ut Jonathæ, opus zelans justitiam ut Phinees. Crescebat autem fama adeo in dies bonitatis ejus inter alienigenas innocenter conversantis, ut ab indigenis regni non simpliciter archiepiscopus, sed sanctus archiepiscopus nominaretur.

Exsulans ergo beatissimus pater cum suis, jam B
fere sex annos explevit, quibus in virum perfectum creverat, cum toto eo tempore inter ipsum et regem Anglorum pax nullatenus posset reformari sed magis deformata videretur. Denique placuit omnium dispositori Deo sui Thomæ recompensare merita et longos labores consummare victoriosa martyrii palma. Regis ergo sententiam mutavit in melius et mediantibus tam domini papæ paterna exhortatione, et regis Francorum et plurium episcoporum consilio, quam etiam principum supplici interventu, archiepiscopum recepit in gratiam et ad suam redire concessit Ecclesiam.

Inchoante autem anno septimo, cum jam Deo vir esset amabilis spiritualibus exercitiis sanctificatus et septiformi Spiritus sancti gratia perfectior, ad sedem suam quantocius repedare festinabat. Nolvit enim pater pius Cantuariensem Ecclesiam diutius desolatam relinquere vel quam ut creditur in spiritu viderat certaminis sui gloriam protelare, aut alibi moriendo sedem propriam martyrii sui honore privare. Transito itaque mari, archipræsul et futurus martyr in magna gloria et honore præcipue a monachis cum solempni processione quasi angelus Domini susceptus est, in ecclesia sua omnibus præ gaudio illacrymantibus et cum gratiarum actione clamantibus : « Benedictus qui venit in nomine Domini. » Omnibusque in pacis osculo receptis, familiariter commorans inter eos, conversatione sua et exhortationis verbo omnes ædificabat.

Acceptis post modicum in mandatis ne officium suum exsequendo Angliam peragraret, resedit in sua pontifex Ecclesia, intrepidus expectans horam qua a Deo perciperet martyrii coronam. Præmunitus siquidem a multis sciebat quod brevis foret ejus vita et mors in januis. Ibi quasi tunc vivere cœpisset, exactum vitæ tempus spiritualibus exercitiis redimere satagebat. Sciensque quod vita præsens via est et militia, ut esset sanctus corpore et spiritu, viliis expeditus, succinxit se ad cursum virtutibus armatus, accinxit ad pugnam conflictum. Cursum ergo consummando cucurrit non quasi in incertum bene certando, non quasi aerem verberans. Prodigabat tunc

fere ejus cogitatio et sermo de fine hujus viæ et vitæ miseria.

Vix per mensem pater in ecclesia sua moram fecerat, et ecce quinta Dominicæ nativitatis die veniunt Cantuariam quatuor milites, imo Satanæ condicti satellites : viri quidem generis præ eminentia conspicui, sed enormis sceleris ausu militiæ gloriam et stemmatis titulum perpetua ignominia mox damnaturi. Hi ergo introcuntes ad archiepiscopum, quia non est directa in manu eorum salus ex concepta malitia salutationis elogium prætermittentes, cum fastu et superbia alloquuntur. Accipiunt redduntque minas, minis adjicientes responsum. Denique probra et contumelias post se relinquentes exierunt, continuoque revertentes, claustrum monachorum irruerunt cum multa armatorum sequela et ipsi armati. Jam præcesserat eos præsul cum modestia et gravitate in oratorium, suadentibus monachis, imo compellentibus propter diem solemnem ad peragendam vespertinam synaxin, cum eos a tergo respiceret in medio elaustri armatos. Arcere eos de templo debuit propria malignitas : sed nec facinus dissuasit solennitatis reverentia, nec a sanguine cohibuit patriarchæ innocentia. Usque adeo occupavit et excæcavit eos impudenda patienti facinoris voluntas, et nec militiæ jacturam recogitarent, nec ullius discriminis haberent æstimationem. Præcipientes ergo et stupidi insequentes archiepiscopum, extractis gladiis intrant ecclesiam furiose clamantes : « Ubi est proditor ille? » Nemine vero respondente ingeminant illi : « Ubi est archiepiscopus? » Sciens itaque beatus Christi confessor et mox futurus martyr, priore nomine se falso impeti, alterum vero sibi pro officio competere, a gradibus obviam illis procedens : « Ecce, inquit, adsum. » In tanta autem se exhibebat constantia ut nec animus ejus pavore nec corpus horrore concuti videretur. Cui statim injicientes manus milites eum tenuerunt, ut extra ecclesiam ad peragendum propositum traherent. Sed timeates undique concurrentium utriusque sexus multitudinem, ne forte voto infecto eriperetur, facinus accelerarunt. Cumque unus ex iis extendens vibraret gladium in caput archiepiscopi, brachium cujusdam qui astabat clerici fere abscondit, et ipsum pariter in capite vulneravit christum Domini. Extenderat enim idem clericus brachium suum super caput patris, ut ferientis acciperet vel potius illideret ictum. Stabat autem justus pro justitia patiens, velut agnus innocens sine murmure, sine querimonia, et se ipsum holocaustum offerens Domino, sanctorum patrocinia implorabat. Et ne quis funestorum satellitum intacto præseulo inseclestus argui posset, secundus et tertius gladios suos vertici constantis athletæ atrociter illiserunt, confregerunt, et Spiritus sancti victimam solo tenuis præcipitaverunt. Quartus plusquam ferali, imo furiali crudelitate debacchatus, jam prostrato, jam expiranti, coronam rasilem abscondit, testam capitis dissipavit, et macrone vertici intruso cerebrum cum sanguine

super pavimentum lapideum effudit. Discolor in A
mistura utriusque substantia bifarie discreta mar-
tyris merita pie intuentem docere videbatur. Cande-
bat namque in cerebro byssus innocentiae; rubebat
in sanguine purpura martyrii. Utroque martyr
Thomas quasi veste nuptiali decenter adornatus,
cœlestis mensæ conviva dignus efficitur. Sic noster
beatissimus et invictus martyr Thomas virtute con-
stantiæ adamantinus, cœlestis ædificii lapis pretiosus,
gladiatorum conquadratus ictibus angulari lapidi Chri-
sto in cœlis est conjunctus.

Consummatus ergo noster Abel in martyrii gloria,
in brevi explevit tempora multa. Cujus vitam iano-
centem et mentem causæ merito in conspectu Dei
pretiosam, innumera prædicant miracula, quæ non
solum loco requietionis ejus, sed et in diversis
nationibus et regnis mirifice exhibentur. Suspira-
tes ergo post eum, fratres, sequamini per semitas
veritatis et justitiæ, ut perveniamus cum eo ad re-
gnum lucis et gloriæ, in qua regnat Deus per infinita
sæcula sæculorum. Amen.

PASSIO ALIA SECUNDA

Gloriosi martyris Thomæ, fratres charissimi, na- B
talem celebrantes, quia totius vitæ et conversatio-
nis ejus insignia recolere non sufficimus, passionis
ejus modum causamque succinctus sermo percur-
rat.

Beatus igitur Thomas, Cantuariensis archiepis-
copus, sicut prius in cancellariæ et archidiaconatus
officio in rebus gerendis incomparabiliter exstiterat
strenuus: ita et post susceptum officium pastoris
supra humanam æstimationem factus est Deo devo-
tus. Consecratus enim, repente mutatus est in vi-
rum alium. Cilicium clam induit: femoralibus etiam
usus est usque ad poplites cilicinis: et sub vestis
clericalis honestate habitum celans monachalem,
carnem prorsus coegit servire spiritui: Deo studens,
omnium virtutum exercitio, sine intermissione placere,
sciensque se speculatorem positum in domo
Domini, ministerium sibi traditum studiose com-
plevit. Jura et dignitates Ecclesiæ, quas sibi pote-
tas publica usurpaverat, resarcire et in statum
debitum revocare conatus est. Unde gravi quæstione
super jure ecclesiastico et regni consuetudinibus,
inter ipsum et Henricum regem Anglorum exorta,
coacto concilio, propositæ sunt consuetudines illæ,
quas idem rex tam archiepiscopi quam suffraganeo-
rum suorum scripto roborari pertinaciter exegit.
Negavit constanter archiepiscopus, manifestam in
iis asserens libertatis ecclesiasticæ subversionem.
Affectus est igitur contumeliis immensis, damnis
gravioribus attritus, et innumeris lacessitus injuriis.
Tandem morte sibi intentata, quia causa Ecclesiæ
nondum plene innotuerat, et personalis videbatur
persecutio, cedendum censuit esse malitiæ. Actus
ergo in exilium, a domino Alexandro papa tertio
Senonis honorifice susceptus est; et in monasterio
Pontiniacensi studiose commendatus.

[LECT. 2.] Confiscantur interim in Anglia ejus
archiepiscopi redditus, vastantur prædia, possessiones
ditiuntur; et excogitato novo supplicii genere,

B tota simul proscribitur Thomæ cognatio. Omnes
etiam amici ejus et familiares, vel quicumque eam
quocunque titulo contingebant, sine delectu condi-
tionis seu fortunæ, dignitatis aut ordinis, ætatis aut
sexus, pariter relegantur. Nam et senes et decre-
piti, vagientes in cunis, et mulieres in puerperio
decubantes, in exilium acti sunt. Quotquot autem
discretionis annos attigerant, tactis sacrosanctis ju-
rare compulsi sunt, quod mari transitu statim Can-
tuariensi archiepiscopo se præsentarent, ut vel com-
passionis gladio confossus, conceptum animi rigo-
rem ad regis voluntatem inflecteret; sed vir Dei
manum suam mittens ad fortia, exilium, damna,
contumelias et opprobria, parentum et amicorum
proscriptionem pro Christi nomine patienter susci-
puit, nulla prorsus fractus aut immutatus injuria.
Tanta denique fuit confessoris Christi constantia,
ut omnes coexules suos docere videretur: quia

Omne solum forti patria est.

[LECT. 3.] Audiens autem rex immobilem ejus
constantiam, directis per abbates quosdam Cister-
ciensis ordinis, ad capitulum generale comminato-
riis, eum a Pontiniaco proturbari curavit. Times
autem B. Thomas, occasione sui, viris sanctis im-
minere dispendium, sponte recessit. Sed antequam
inde progrediretur, divina revelatione confortatus
est, ostenso sibi cœlitus indicio, quod ad Ecclesiam
rediturus esset cum gloria, et per martyrii palmam
migraturus ad Dominum. Proturbatum a Pontiniaco
except Christianissimus Francorum rex Ludovicus,
in eumque se humanissime, donec pax reformaretur,
exhibuit. Sæpius tamen et ipse licet incassum
pulsatus est, ne regis Anglorum proditori aliquod
humanitatis beneficium impenderet. Processit ul-
timus furor immanis et piis auribus horrenda cru-
delitas. Cum catholica etiam pro hæreticis et schi-
smaticis et perfidis Judæis oret Ecclesia, prohibitum
est ne quis eum orationum suffragiis juvaret. Sex

igitur anais continuus exulans, variis et innumeris afflictus injuriis, et quasi lapis vivus in structuram cœlestis ædificii, multimodis tonsionibus atque pressuris est quadratus: et quo magis impulsus est, ut caderet, eo firmius et immobilius stare probatus est. Neque enim aurum tam anxie examinatum exuri potuit, vel domus supra firmam petram fundata convelli.

[LECT. 4.] Denique tum summo pontifice, tum rege Francorum procurante, reformandæ paci constituti sunt dies plurimi, quam quia Dei servus non nisi honore Ecclesiæ salvo, et salva ejus honestate suscipere voluit, discordes ab invicem discesserunt. Miseratus tandem summus pontifex Anglicanæ desolationem Ecclesiæ, propositis comminatoriis vix tandem extorsit, ut pax Ecclesiæ redderetur.

Gavisa sunt ergo regna, quod rex archiepiscopum recepisset in gratiam, aliis credentibus negotium veraciter agi, aliis aliud concipientibus. Igitur exilii sui septimo anno rediit pastor in Angliam, ut vel oves Christi a luporum morsibus liberaret; vel pro grege sibi credito se ipsum impenderet. Suscipitur a clero et populo, cum gaudio inestimabili, illacrymantibus omnibus et dicentibus: « Benedictus qui venit in nomine Domini. » Sed post dies paucos, iterum damnis et injuriis supra modum et numerum affectus est; et edicto publico ecclesiæ suæ septa exire prohibitus. Quisquis ei vel alicui suorum faciem hilarem prætendebat, publicus hostis censebatur. In omnibus his non est effractus animus ejus, sed adhuc ad Ecclesiæ liberationem manus ejus extenta. Quinto vero Dominicæ nativitatis die, veniunt Cantuariam aulici quatuor, viri quidem præclari genere, sed malefactis famosi. Et ingressi, pontificem verbis contumeliosos aggrediuntur, lacescunt conviciis, tandemque minas ei graviter intentant. [LECT. 5.] Respondit vir Dei modeste, juxta quod ratio exigebat, ad singula; adjiciens sibi multas et Ecclesiæ Dei illatas injurias esse, et non esse qui errata corrigeret, dissimulare se de cætero nec posse nec velle, quin curæ pastoralis officium exerceret.

Turbati sunt igitur ad hæc verba insipientes corde, et iniquitatem in excelso locuti, exierunt continuo. Quibus egressis, processit pontifex in ecclesiam, ut laudes Christo vespertinas exsolveret.

Sequuntur a tergo gladiis exsertis Satanae satellites loricati, armorum manu multa sequente, aditum ecclesiæ monachis præcludentibus, accurrens Dei sacerdos, et hostia Christi mox futurus, hostibus ostium reseravit: « Non est, inquit, ecclesia ut castrum obseranda. » Irrumpentibus illis, et aliis ubi sit proditor, aliis ubi sit archiepiscopus, furibunda voce quærentibus, processit iis obviam Christi confessor intrepidus. Intentantibus ei mortem: « Et ego, inquit, pro Dei Ecclesia mortem libenter suscipiam, sed ex parte Dei præcipio ne meorum cuiquam noceatis. » Christum videlicet amittatus, in passione dicentem: « Si me quæritis,

» Irruentes igitur in pastorem lupi rapaces, in patrem proprium degeneres filii, in hostiam Christi crudelissimi lictores, consecratam capitis coronam funestis gladiis amputaverunt: et Christum Domini solo tenus præcipitantes, cerebrum cum sanguine, quod dictu quoque horrendum est, per pavimentum crudelissime sparserunt. Sic itaque granum frumenti palea, sic vineæ custos in vinea, dux in castris, pastor in caulis, cultor in area cæsus est: sic justus ab injustis occisus, domum luteam cœlesti palatio commutavit.

Ultima vero martyris verba, quæ præ confusione clamoris discerni vix poterant, juxta propius astantium assertionem, hæc fuerunt: « Deo et beatæ Mariæ, S. Dionysio, et sanctis hujus ecclesiæ patronis meipsum commendo, et Ecclesiæ causam. » In omnibus autem cruciatibus, quos invictissimus Dei athleta pertulit, non clamorem emisit, non gemitum edidit, non brachium aut vestem ferienti opposuit, sed caput quod inclinatum gladiis opposuerat, donec consummaretur, tenens immobile, quasi ad orationem prostratus, obdormivit in Domino.

[LECT. 6.] Regressi vero viri scelerati in sancti pontificis palatium, quidquid pretiosum potuerunt invenire, sibi diviserunt. Mœror ingens super innocentis morte et direptione suorum, tenebat omnes et infinita animi tribulatio: ut passionem ejus Dominicæ passioni magis assimilarent, fecit tamen repente cum tentatione proventum divina clementia: et per visiones quasdam, futuris quasi prælucens miraculis, martyrem in proximo signis glorificandum, redituram post mortem lætitiâ et turbam languidorum, beneficiorum gratiam innuit esse consecuturam. At vere sanctus iste glorificandus erat: pro Ecclesia certans, in ecclesia passus est in loco sacro, Dominicæ nativitatis tempore, inter sacerdotes et manus religiosorum, quatenus in agone pontificis sic omnes circumstantiæ concurrerent et persequentium revelarent impietatem et nomen eorum sempiterno macularent opprobrio. Post mortem vero martyris, adeo in persecutores ejus ultio divina desævit, ut in brevi sublato de medio non comparent. Et alii quidem sine confessione et viatico subito rapti sunt; alii digitos vel linguas proprias dentibus frustatim decerpentes; alii, sanio defluentes, et toto corpore tabefacti, et torsionibus inauditis ante mortem cruciati; alii, paralyti dissoluti; alii, amentes effecti; alii cum insaniam exspirantes, manifesta reliquerunt indicia, quod injustæ persecutionis et excogitati parricidii poenas exsolverent. Gaudeat igitur virgo mater Ecclesia novum martyrem reportasse triumphum; gaudeat novum pro sui liberatione Zachariam immolatum in templo. Gaudeat novi Abel sanguinem pro se contra viros sanguinum clamare ad Dominum. Vox enim sanguinis effusi, vox cerebri funestorum satellitum gladiis dispersi et mundum similiter et cœlum celebri clamore replevit. A clamore namque sanguinis hujus commota est et contremuit terra; sed et virtutes cœlorum motæ

sunt adeo ut quasi in ultionem sanguinis innocentiſ surgeret gens contra gentem et regnum aduersus regnum, ino ut regnum in se ipsum fieret diuisum, terroresque de cœlo et signa magna fierent. Sed ut palam fieret mundo, quia Dominus sanctum suum magnificauit, primo martyrii sui tempore, multis cœpit martyr miraculis coruscare : cæcis visum, claudis gressum, surdis auditum, mutis loquelam restituens. Deinde leprosos mundans, paralyticos consolidans, hydropisin et omnia morborum incurabiliũ genera curans, mortuos resuscitans : dæmoniis etiam et elementis omnibus mirabiliter imperans; ad inusitata quoque et inaudita signa potentia suæ manum extendit. Nam et oculis et membris genitalibus privati, ueritis ipsius noua

A membra meruerunt suscipere. Quidam autem qui sancti miracula depravare præsumpserunt, repente percussi, coacti sunt ea prædicare vel inuiti. Denique aduersus omnes æmulos suos usque adeo martyr prævaluit, ut universi qui detrahebant ei, uenientes uenerarentur, et adorarent ad sepulcrum ejus.

Passus est autem athleta Dei egregius Thomas, anno ab incarnatione Domini, secundum Dionysium, millesimo centesimo septuagesimo quarto, Kal. Januarii, feria tertia, hora quasi undecima, ut Domini natalis ad laborem ejus fieret natalis ad requiem. Ad quam nos perducere dignetur idem Deus et Dominus noster Jesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto, vivit et regnat per omnia sæcula sæculorum. Amen.

PASSIO TERTIA.

Cum de reformanda pace inter regem Angliæ et dominum Cantuariensem diutius ageretur, rex nuntiis ad dominum papam directis promisit se formam pacis quamcunque dominus papa proscriberet observaturum. Statuit igitur dominus papa ut rex archiepiscopum plene in gratiam suam reciperet, et omnia sibi ablata ditioni ejus libere tenenda restitueret, datis nihilominus obsidibus, rege videlicet Franciæ et comite Flandriæ et quibusdam aliis, de seruanda in posterum pace. Verum cum hæc agerentur, rex Angliæ filium suum jam coronari fecerat, fretus auctoritate quarumdam litterarum, quas a domino papa cum primum partes Gallicanas intraret, obtinuerat, quarum hæc contentia fuit : placere domino papæ ut filius regis Angliæ coronaretur : nec hoc contra dominum Cantuariensem erat, cujus juris erat coronare regem Angliæ. Eboracensis quoque archiepiscopus filio regis manum imposuerat, quarumdam litterarum fretus auctoritate quas rex a domino papa impetrarat, quarum hæc erat contentia : Eboracensem habere licentiam coronandi regem si sedes Cantuariensis vacaret. Omnibus his in hunc modum peractis, Cantuariensis archiepiscopus regem sua recepturus adivit. Quem rex satis amice, non tamen in osculo suscipiens, promisit se illi omnia sua restitutum, quod tamen non implevit; nam de immobilibus quædam restituere renuit. Quod cum Cantuariensis iterum curiæ Romanæ significasset, dominus papa regi durius quam prius scribens, præcepit archiepiscopo omnia sua restitui. Obtinuit quoque litteras secretas archiepiscopus, quarum hæc contentia : Si infra spatium quadraginta dierum archiepiscopo sua non restituerentur, et rex excommunicationi subjaceret et terra sua suspensa esset. Accepit præterea alias litteras, videlicet excommunicationis in duos episcopos Angliæ et suspensionis

B in Eboracensem archiepiscopum et plerosque alios. Rex autem acceptis litteris paræ promisit se archiepiscopo omnia restitutum. Verum die constituta qua archiepiscopus restitui debebat, rex in propria persona archiepiscopo ducatum præbiturus, quod tamen promiserat, non occurrit, sed unum clericum qui archiepiscopum conduceret transmisit. Igitur archiepiscopus transfretare parans, audivit episcopos Angliæ ad occurrendum sibi colligi, timensque aliquibus appellationibus ab iis fatigari, præmisit litteras excommunicationis in quosdam, suspensionis in alios, quas, ut diximus, a papa impetraverat. Dehinc in porta Angliæ se recipiens, præfatos episcopos collectos invenit. Qui cum ab eo absolvi et ab eo restitui postularent, archiepiscopus eos in hunc modum mitissime allocutus est : « Si in humilitate condigna matri vestre vos repræsentaveritis, quantum possumus, imo supra id quod nostri juris est, misericordiam vobis exhibebimus. » Quod illi non acceptantes regem potius transfretantes adierunt. Archiepiscopus vero, cœpto gradiens itinere, in civitate sua honorifice susceptus est : ibique missarum solemnias celebrans, quosdam qui in eum peccaverant excommunicavit, potestate sua libere utens. Dehinc collecto comitatu, filium regis adire paravit : quod audiens ille præcepit, ut ad sua regressus suis contentus esset finibus. Ipse tamen archiepiscopus, Londonias adiens, et ibi missarum solemnias celebratis, quosdam excommunicavit. Inde Cantuariam rediens ordines ibi celebravit, et festum Nativitatis, multo populo stipatus, solemniter peregit. Interea episcopi præfati, regem adeuntes, quidam se excommunicatos, quidam suspensos conquesti sunt. Unde rex, vehementissime commotus, neminem injurias suas ulcisci velle conquestus est. Quatuor igitur milites nobiles et regi familiares, sive his tantum verbis

excitati, sive aliud præceptum accipientes, eadem die iter arripientes, et versus Angliam transfretantes, secunda die post festum Innocentium, collecta etiam in via tanta multitudine, quæ patrandi facinori sufficeret, Cantuariam venerunt. Archiepiscopus, circa horam nonam ejusdem diei, refectus epulis cum clero suo resedit. Introeuntes autem cum festinatione ad eum, quatenus episcopos Angliæ absolveret, ex parte regis præceperunt, minasque mortis, si non faceret, addiderunt. At ille : « Nunquid hujus legationis litteras affertis? » et adjecit : « Si in humilitate debita se sanctæ Ecclesiæ præsentaverint, absolutionem accipient. » Illi vero deducta archiepiscopo regis gratia abierunt, non longe ab ostio domus recedentes, imo in ipsa episcopali curia se armantes redire paraverunt. Quod videntes qui circa episcopum erant, quatenus tutiora loca monasterii peteret oraverunt. At ille : « Non decet, inquit, fratres mei, ecclesiam peccatorum sanguine pollui, sed potius expectandum hic; quidquid imminet, patienter ferendum est. » At illi vi eum rapientes, monasterio intulerunt. Ipse vero ad altare Beati Benedicti, quod erat in introitu ecclesiæ, per gradus quosdam se contulit. Interea milites post tergum illius ostia claustrum irrumpentes, extractis gladiis usque ad episcopum pervenerunt. Archiepiscopus vero per aliquot gradus iis occurrens, suisque vitam postulans, et pro suis occisoribus orans, « Libenter, inquit, quantum mea fragilitas patitur, mortem suscipiam. » Dehinc inclinato capite plenus confessione, primum mortis ictum excepit, animamque Deo reddidit : corpus vero exanime ad terram concidit. Primus vero tortorum verticem capitis ei præcidit : aliis duobus ipsius in caput ferientibus, quartus gladio in caput profundius injecto, cerebrum illius effossum per pavimentum sparsit. Dehinc monachi ejusdem ecclesiæ cerebrum et sanguinem effusum colligentes, etiam raso pavimento cerebrum capiti imposuerunt, pannisque circumligaverunt. Etiam, sicut veridica hominum relatione didici, corpus diu mortuum se le-

ans, signo crucis vivificæ et se et astantes consignavit, rursusque ad terram concidit. Dehinc monachi vestes ejusdem auferentes, desubtus asperrimum cilicium invenerunt, et carnem ejus dire laceratam et vermibus plenam. Quod videntes etiam quidam ex malefactoribus percusserunt pectora sua. Inventæ sunt etiam sub eo litteræ quas nocte præcedentis Dominicæ diei a quibusdam familiaribus regis acceperat, de instante ejus morte. Interea sicut iterum veraciter percepimus, cæcus quidam, qui defamilia sua fuerat, accurrens, in sanguine occisi oculos proprios tangens, visum recepit. Audivimus etiam quod adhuc vivente archiepiscopo quidam Londoniensis sacerdos, qui multo tempore usum linguæ perdidit, vidit in visione quod si lingua sua sanguine archiepiscopi tangeretur, continuo solveretur. Eadem visio cuidam familiari suo de præfato mutuo sæpius revelata est. Unde, ambo consurgentes Cantuariam adierunt, jamjamque civitati appropinquantes, archiepiscopum esse occisum audierunt. Ude magis confirmati, civitatem introeuntes, de sanguine occisi sibi dare petierunt. Indeque lingua muti tacta soluta est. Cujus missam postea audientes plurimi, quod factum fuerat, notis nostris retulerunt. Monachus etiam quidam ejusdem ecclesiæ pernoctans in oratione in crypta, in qua præfatus archiepiscopus inter alios quosdam martyres sepultus est, vidit primum de martyribus sepultis ibidem missam celebrantem : dehinc accenso thymiamate turbam archiepiscopi circumlustrantem. Quod cum sæpius vidisset, et tandem in publico retulisset, missi sunt quinque de conventu qui tumbam aperirent, et aperientes invenerunt admirabilis odoris fragrantiam et articulos manuum quasi adhuc viveret flexibiles : quod deinde universus conventus accurrens cognovit. Narratur et alia plurima miracula ibidem fieri. Ego vero quod verius scire potui scripto commendare curavi. Aderat quidam, cum prædicta scripsissem, asserens unum de occisoribus archiepiscopi in insaniam versum proprium filium interfecisse.

PASSIO QUARTA.

Beatissimus Thomas Cantuariensis archiepiscopus, reformata, ut videbatur, pace cum venerabili Henrico Anglorum rege, per dominum papam Alexandrum et regem Francorum Ludovicum et archiepiscopos et alios quamplures, ad Ecclesiam suam Deo volente repedavit et ita orationibus et prædicationibus, eleemosynis, vigiliis, jejuniis intentus exstitit, ut etiam illi quibus in Gallicis partibus sua religio nota fuerat, mirarentur. Sed necdum per mensem in Ecclesia sua resedit, et ecce quatuor satellites ex transmarinis partibus venientes, quorum

nomina ad signum miserabilis militiæ suæ referenda credimus : Ricardus Brito, Reginaldus filius Ursonis, Hugo de Morevilla, Willelmus de Tracy; cum in hunc modum affati sunt : « Mandatum a rege et domino nostro asserimus ut ad filium suum regera pergas, facturus quod ei facere debes, et juri paritarius, si in aliquo adversus eum deliquisti, et episcopos excommunicatos, Londoniensem scilicet Gilbertum Foliot et Salesberiensem Jocelinum, communioni restituas et cæteris qui suspensi sunt reddas officium. » Archipæsul vero, columbinam habens sim-

licitatem et serpentis prudentiam, respondit : « Mandatum a rege novo suscepti, ne per civitates et oppida sua commearerem, nec ad eum venirem. Præterea supradictos episcopos notum est non a me excommunicatos vel suspensos esse sed a domino papa quoniam in mea diocesi absque meo consensu hunc novum regem, cui Dominus conferat gratiam salutarem, consecrare et coronare præsumpserunt. Præcedat ergo satisfactio eorum absolutionem. » Sed hoc dicto, præfati sceleris ut bruti sensus homines non habentes intelligentiam, in minas statim proruperunt. Illis ergo in tumultu et contumeliis exentibus sanctus præsul respondit : « Quærite qui timeat minas vestras; non enim gladii vestri sunt promptiores quam animus meus ad martyrium. Quærite qui vos fugiat; me enim pede ad pedem in prælio Domini reperietis. » Nec mora: redeunt in loriceis cum gladiis et securibus et bis-acutis et cæteris uteasilibus commodis ad scelus, quod in animo conceperant, patrandum. Sed præcavescentes famuli, obserato ostio, ignorante hoc archipræsule, eos excluderunt. Filii autem Satanæ, duce patre eorum, ad ligneum obstaculum divertentes scindunt, findunt et diruunt. Ex fragore autem nimio et terribili nimirum clerici more suo fere exanimis facti sunt, sed archiepiscopus, qui solus quærebatur perimendus, cæteros qui vano timore perterriti sunt consolabatur in Domino, et ut nobis videbatur ita imperterritus sedebat tanquam venissent ad nuptias eum invitaturi. Et cum a suis esset acclamatum ut in monasterium fugeret, ille, qui se ante non fugiturum carnis interfectores promiserat, virilius implet promissum. Sed cum ei diceretur quod hora exigente et festo, deceret ipsum in ecclesia vespertinum officium celebrare, tandem et vix surgens crucem suam sibi præferri præcepit. Mutato ergo ordine præsul qui præcedere debebat, pastoris more cogentis oves in caulam incessu temperato clericos sequitur properantes.

Intranti monasterium omissis vespers, quas Deo libare incomperant, occurrunt monachi: gratias agentes Deo, quod patrem suum, quem jam extinctum esse audierant, vivum cernerent et incolumem. Et hoc dicentes valvas ecclesiæ repagulando, hostes a nece sui pastoris arcere festinant. Revertens autem pater sanctus, hos et illos a valvis removet, ne impedito itinere hostium, ejus impediretur martyrium, quod et scierat et prædixerat sibi ad præsens inninere. Intranctibus ergo illis et vociferantibus a tergo illius: « Ubi est regis et regni proditor, et falsus præsul? » is qui se eos non timere prædixerat revertitur dicens: « Ecce adsum, non regis proditor sed Dei sacerdos. Quid me quæritis? Ecce præsto sum in nomine ejus pati qui nos sanguine suo redemit. Absit ut propter gladios vestros fugiam, aut a justitia recedam! » Hæc eo dicente, ipsi manus sarri-legas in eum quantocius injecerunt, trahentes eum ut extra ecclesiam incœptum sacrilegium possent adimplere. Sed tentus ab uno ex clericis suis facile

A inde moveri non poterat. Quidam igitur ex præfatis filii Leviathan, elevato gladio quem tenebat, clerici prædicti brachium fere amputavit, eodemque ictu agnum Deo immolandum percussit, patrem proprium in matris utero perimens, diem circa undecimam horam exstinguens. Ecce serpentis in hoc martyre prudentiam, qui corpus percutientibus opposuit ut caput suum, id est ecclesiam sive animam suam illasam conservaret. Ecce simplicitatem columbæ, quia nec etiam contra hostes et carnis occisores insidias vel clausuram aliquam machinatus est. O pastorem dignum, qui ne oves laniantur, se ipsum luporum morsibus tam confidenter opposuit! Et quia mundum abjecerat, mundus eum volens opprimere nescius sublimavit. Deinde alio ictu in capite recepto martyr genua flexit et cubitos, se ipsum Deo hostiam viventem offerens. At tertius ita procumbenti grave vulnus impressit, quartus coronam, quæ amplè erat latitudinis, ita a capite separavit ut sanguis albus ex cerebro et cerebrum rubens ex sanguine, liliæ et rosæ coloribus, virginis et matris ecclesiæ faciem in confessoris et martyris morte decorarent. Et sic Dei sacerdos a sæculo migrans, cœlis nascitur quarto Kalendas Januarii, anno ab incarnatione Domini millesimo centesimo septuagesimo. In crastino autem monachi, ut moris est corpus mundissimi lavandum exspoliantes, sub habitu et ordine monachorum tam privato diu exstitisse reperiunt, ut etiam hæc suos lateret familiares. Ad ultimum carni proximum inveniunt cilicium sic pediculis obsitum, ut levius isto pristinæ diei fuisse martyrium quis judicaret, et hostes majores minoribus minus nocuisse. Et quod a nullo sanctorum hactenus factum esse cognovimus, femoralibus cilicinis tam stricte crucibus insutis usus fuerat, ut alveus a genu supra in longum sub sutura cilicii vermiculos scaturiens in modum aquæ bullientis extenderetur. Sequenti vero Sabbato per visionem cuidam clerico Londoniæ revelatum est quod sacerdos quidam ejusdem civitatis ad tumulum apostoli Anglorum confessoris et martyris suffragantibus meritis, sermonem perditum recuperaret. Quod ita factum est. Scio etiam quendam virum sanctum in eadem parte cryptæ quæ archiepiscopus tumulatus est, angelo monstrante vidisse ut credebatur Christum crucifixum. Quædam etiam inclusa sanctissima quæ nec Latinum noverat sermonem, nec Gallicum, monachis Cantuariæ in brevi post mortem archiepiscopi mandavit, se a muliere pulcherrima accepisse sed non intellexisse hoc Latinum: « Noli flere pro archipræsule tuo quia caput ejus in sinu Filii mei requiescit. »

Puerulo contracto gradiendi gratiam a martyre mendicanti et capite supra sarcophagum reclinato casu obdormienti, astitit sanctus pater ita inquiens: « Quid jaces super me? sanitatem non habebis: nihil tibi facturus sum: discede. » In his verbis expergefactus est, et tam nobis quam matri suæ non absque multa cordis contritione quod audierat enarravit. Certusque de incommutabilitate sententiæ, in locum

alium transponi se fecit; hortantibus tamen nobis A ut precibus incumberet, acquievit, sed tempus absque sanitatis emolumento consumpsit. Apparuit etiam et alius super tumbam dormientis et ait: « Quid hic jaces? Mandavit tibi archiepiscopus quia minime sanitatem consequeris. Salutem tibi peccatum adimit, antequam nascereris admissum. Nec ideo credimus filium portasse iniquitatem parentum, sed potius voluisse Dominum flagellare parentes in filio ut corporale filii detrimentum parentibus mœroris fieret supplicium. » Post paucos autem dies ab hac puer ille luce migravit. Familiarum paternæ domus seducta consilio Thomæ filia de Yffelo Salerna nomine, caseum matri suæ subripuit eisque contradidit. Mater caseum casu advertit sublatum; impetit commisso puellam: neganti comminatur. Minis non proficiens apponit et verbera, asserens eam usque ad exhalationem spiritus flagellandam, nisi reatum confiteatur in crastino. Erat autem Sabbatum in die illa. Tum illa futuri mali magis sollicita quam dolens præteritū, noctem subsequentem fere totam duxit insomnem, flens et ejulans ac dicens: « Sancte Thoma, consule mihi, sancte Thoma, adjuva me: adjuva me, sancte Thoma: consul: mihi, sancte Thoma. » Mane vero cum matrem suam ad ecclesiam profectam cognovisset, egressa perrexit ad puteum aquæ in puteum se ipsam præcipitatura: quatenus, si mortem declinare non posset, saltem genus mortis mutaret. Ad puteum autem appropinquans videbat juxta se quasi mulierculam quamdam commeantem C et vim faciebat quæ quærebat animam suam, impingens eam ad præcipitium et dicens: « Vade, vade, introibis, introibis. » Super puteum tandem consedit et manibus ob ora putei pendens, ejus instinctu qui de deorsum est, misit se præcipitem voce magna proclamans: « Deus omnipotens consulat mihi et sanctus Thomas. » Et cecidit in abyssum et non est collisa, quia Dominus supposuit manum suam. Audivit enim eam et vocem ipsius et descendit cum illa in foveam, et assumpsit eam de aquis multis ne absorberet eam profundum abyssi, neque urgeret super eam puteus inferni os suum. Immersa itaque tertio vel quarto totidemque vicibus emersa, cum respirans clamasset: « Sancte Thoma, adjuva me, » impulsu quodam divino, totum puellæ corpus usque D ad pedes de aquis expulsum est, et statuit Deus vel martyr, imo Deus et martyr super baculum quemdam pedes ejus, et alium baculum in manus ejus tremulas administravit. Super alterum igitur in superficie aquæ consistens, alteri contra putei parietem porrecto innitebatur, ignorans prorsus et

qualiter super baculum venisset et quis secundum baculum manibus ejus imposuisset. Hoc autem constans habemus atque certissimum quod ante dies paucos puteum eundem juvenis purgaverat: qui vero nec virgulam nec baculum sed neque festucam in isto reliquerat. Audivit etiam puella dum ita staret vocem consolantis se eademque consolationis verba sæpius replicantis. « Noli timere, filia, bene sursum venies; filia, noli timere. » Testatur etiam se personam loquentis prope se stantem vidisse lino candidissimo vestitam. Et hæc quidem ita in puteo gesta sunt. Audierat autem puellæ corruentis vocem quispiam de familia in campo vicino constitutus, qui et puellam super puteum sedentem vidit, et admiratus increpavit. Currensque juvenem in domo dormientem vocavit ex nomine, Salernam in puteum corruisse ingeminans. At ille quasi per somnium vigilans, et audiebat vociferantem et somnium excutere non valebat. Videbat enim coram se quasi quemdam hominem deformem, statura procerum, vultu terribilem, clavam grandem tenentem in manibus et incessanter dicentem: « Si surrexeris mortuus es; si te moveris, occidam te. » Tandem vero importunitate clamantis excitatus ad puteum cum puero cucurrit: in puteum descendit sed metu præcipitii tanti correptus exivit. Stabant itaque ambo super infortunio anxii: et quid facto opus esset ignari. Tunc alter ad alterum: « Festina, inquit, equumque ascendens ad ecclesiam propera et dominæ nostræ miserabile infortunium quod accidit manifesta. » Qui ascenso equo acceleravit et post moram plurimam non solum dominam sed et parochiam totam quæ ad ecclesiam ut eo die moris est confluerat, secum reduxit. Demissus est juvenis in abyssum putei per funem, et ipsa interim super baculum remanente puella extrahitur vociferans et dicens: « Metimini me ad sanctum Thomam, » volens scilicet ut ad mensuram longitudinis corporis ejus candela fieret quam martyri pro creptione sua offerret. Extracta autem illæsa inventa est, sed frigore pene usque ad mortem afflicta. Dicebatque: « Ecce modo mecum fuit in puteo, modo abiit: — Quis, inquit, tecum fuit? » Et illa: « Beatissimus martyr Thomas in vestitu candido: et sic et sic mihi in puteo locutus est. » Et benedixerunt omnes qui stabant martyrem Domini qui facit omnia quæcumque vult in cælo et in terra, in mari et in omnibus abyssis. Profunditas putei talis est a superficie terræ usque ad aquam centum quinquaginta pedes. Altitudo aquæ sexaginta pedes.

PASSIO QUINTA.

Ad laudem beatissimi martyris Thomæ et fidelium A
 edificationem, opus impar scientiæ meæ aggre-
 dior; verumtamen ex conscientia referens quod me
 præsentem actum, Deo teste, dignoscitur. Sed quo-
 niam ejus subito referre martyrium esset quasi non
 lotis manibus ad mensam accedere: idcirco præce-
 dentia vitæ ejus prælibentur. Beatus qui audierit
 verba lectionis hujus, et ea conservaverit ad incen-
 tivum martyrii, ut si forte rex exigat, paratior sit

A pro nomine Jesu contumeliam pati.

(2.) Prosequamur itaque personam martyris,
 causam martyrii, persecutorum tyrannidem, et pa-
 tientis constantiam, locum et tempus passionis, ut
 ex omnibus his circumstantiis, et frequenti mira-
 culorum testimonio appareat pseudofratribus no-
 stris, quanta beatitudine et laude Christus nitem
 et martyrem suum in cælis coronandum, et in ter-
 ris glorificandum prædestinavit.

Explicit Prologus.

INCIPIT PASSIO EJUSDEM.

Itaque cum primo Henricus secundus Anglorum B
 monarchiæ et interjacentibus transmarinis etiam
 partibus multis præsideret, beatus iste martyr ex
 Londoniæ civibus non infimis oriendus, Cantuariæ
 archidiaconatum sub Theobaldo archiepiscopo reg-
 bat, qui quoniam eloquentiam, quam a natura ha-
 bebatur, summæ prudentiæ maritaverat, vultu pulcher
 et amabilis, mitis aspectu, opere justus, cultu venu-
 stus, corpore procerus, et rebus agendis omnino
 aptus videbatur, in brevi a præfato rege in tantam
 familiaritatem est admissus, ut per diversas regiones
 se beatos reputarent, qui ei ut consiliario et can-
 cellario domini sui obsecundare potuissent. (3.) Et
 quamvis in regis palatio nullus eo potentior, nullus
 munificentior, discretior nullus haberetur: ipse ta-
 men hæc dono gratiæ ita temperabat, ut inter po-
 tentes sublimior, et inter humiles humilis spiritu
 dignosceretur.

Inter hæc archiepiscopus Theobaldus viam universæ
 carnis ingressus, Ecclesiam Cantuariensem orbatam
 pastore reliquit. Congregato ergo clero ad electio-
 nem, consensu regio, præfatus Thomas in archiepi-
 scopum eligitur et consecratur, sed quod mirabile
 est dictum, non citius est sacra unctione delibutus,
 quam animus ipsius re sacramenti, multiplices vide-
 licet Spiritus sancti gratia est refertus.

Statim enim postquam initiatus est, ne ex honore
 superbiret, onere et jugo Dei carnem suam refre-
 nare delegit, ordinem enim et habitum canonici
 regularis suscepit, et susceptum ita mirifice pariter
 cum archiepiscopi officio conservavit, ut quamvis
 quilibet de se præsumens in alterutro sæpe deficiat,
 ipse tamen utrumque nec non et quædam his diffi-
 cilia consummaret. (4.) Raptus itaque ad contem-
 plationem, vigiliis, jejuniis, orationibus, lectionibus

B assiduis, ita corpus enervavit, ut ipse licet ætate
 juvenis, vita tamen et ordine presbyter a se can-
 cellario nimis alteratus videretur, et cum totum
 diem sanctitati impendisset, ut dignior corona
 quam verberare merito censeretur, ad ultimum, quod
 vix sine mœnore dicimus, reverso cilio quo in-
 duebatur, ut Christi parvulus, dorsum alicui sancto
 familiari flagellandum exhibebat. Et quia decebat
 pastores a contemplatione ad consolationem infir-
 mitatis nostræ descendere, unde Jacob non solum
 ascendentes, sed etiam descendentes angelos per
 scalam vidit, et idem non solum Rachel quæ pul-
 chra erat facie, sed Liam quæ et lippa erat, per
 quam activa vita designatur, sibi in uxorem copula-
 verat, ideo cum oportuit angelum et pastorem istam
 ad carnales et oves suas condescendere, nunc carnem
 earum corporali cibo exhibebat, nunc verbo præ-
 dicationis animas confortabat, ut veræ signum dile-
 ctionis Dei in eo deprehendi posset, secundum illud
 evangelicum: « Si diligis me, pasce oves meas. »
 (5.) Et vere in hoc pastore lux orta est nobis, qui
 assidue ante lucis ortum ab oratione surgens, lin-
 teo se præcinxit, et pelvim cum aqua sacratis ge-
 rens manibus, tredecim pauperibus in secretiori
 loco congregatis flexis genibus pedes deosculans la-
 vit et deterisit, unicuique erogans quatuor argen-
 teos, ut sic primitias operis diurni Deo, quem ex-
 pressius imitabatur, sanctificaret, quotidie etiam
 tot pauperibus vitæ necessaria tum in cibis tum in
 vestimentis ministrabat, et in ministrando prædi-
 cabat, ut licet multitudo infinita medicantium ad
 eum conflueret, potius tamen ex paucitate eorum-
 dem, quam ex voluntate cobibendi manum largiri
 cessaret. Reminiscens illius prophetici: « Dispersit,
 dedit pauperibus, » non uni totum, sed partes mul-

tis, ut in exultatione meteret quod hic seminaret, A erogavit. Quanto res mobiles dispergendas et dandas pauperibus considerabat, tanto attentius mobilia, ex quibus hæc percipiuntur, retinere, et dispersa revocare satagebat : unde prædia ecclesiæ suæ a prædecessoribus suis minus juste donata his qui nimia potestate præditi vel affinitate ipsis conjuncti erant, auferre nititur, et pristinum jus ecclesiæ reformare, quoniam œconomus ecclesiæ ecclesiastica prædia colere et augere, non negligere nec minuire licet.

(6.) Clericos etiam qui de curia regis erant, cum eorum deprehenderet incuriam, et cætera omnia quæ ad ecclesiasticam jurisdictionem pertinent, ita sibi vindicabat, et postmodum iudicabat, ut sacrilegi et rerum ecclesiasticarum invasores cum quibusdam B episcopis, et simili schemate clericis, regem et omnem ejus familiam adversus sanctum dominum exasperarent : protestantes quod regias consuetudines exinanire disposuisset, et secundum regulas canonum cleri et plebis coarctare vitam et moderari.

Sed nunc ad episcopos, imo, ut verius dicam, Epicuros noster sermo convertatur. Ulquid, miseri, in Petrum et Ecclesiam ejus, imo in vosmetipsos vos armastis? Ecclesia inter varias mundi procellas non deficiet, donec veniat sponsus ejus, imo vestræ in præsentem cathedræ ab eo subvertentur, qui vendentes et ementes de templo eliminavit, ut non episcopi, sed magis canes impudici ab eo et membris ejus reputemini : et utinam hanc ignominiam vestram alias major confusio non sequeretur! Respicite ergo, miseri, et doleatis depositi, qui in honorem positi hominem non Deum adiutorem vobis imposistis. (7.) Initemini itaque Loth, qui primo secutus est angelum in Segor, deinceps in montem ascendit, et sint vobis sal et condimentum cibi spiritualis mulier illa quæ retrospectiæ in salem conversa est. In tantum membra Zabali regem exacerunt, ut sanctus præsul Northamptoniam quasi ante tribunal Cæsaris judicandus citaretur. Die statuta, cum ei pro certo intimatum esset, quosdam in necem ipsius conspirasse, quia interiorem hominem veste sacerdotali juxta hoc quod dicitur : « Sacerdotes induam saluti, » jam pridem induerat, nunc exteriorem indumento sacerdotis superficiali sub birro secretius nuntiavit, crucem propriis manibus bajulans, ne a se suæ passionis elongaretur exemplum. Martyr ergo nobilis, solo Deo comitatus, cum a multis et super multis causis impeteretur, ne stans sacerdotis personam inhonoraret, residendo, quod ei divinitus revelatum est mirifice, respondit, majorem scilicet a minoribus non debere ad iudicium vocari, neque eorum sententia ligari : ordo enim confunditur, si ovis pastorem feriat, si discipulus magistrum, si filius verberet parentem : non enim ita pretiosius est aurum plumbo, sicut sacerdotalis dignitas regia potestate. Laici vero et suffraganei ejus episcopi, imo magis refraganei, eum hæc dicentem, et sedem apostolicam appellentem nihilominus condempnaverunt.

Itaque adversus athletam Domini a concilio malignantium recedentem clamor probrosus et non minus tumultuosus insurgit, quam si quatuor partes civitatis ignis vel hostium insultatio invasisset; et licet illud de Threnis Jeremiæ, merito declarare posset : « O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte, si est dolor sicut dolor meus, » qui pugno, ut prosim iis qui me persequuntur. Ipse tamen crucem bajulans, Crucifixo gratias agebat, et ibat gaudens a conspectu concilii, quoniam dignus habitus est pro nomine Jesu hanc contumeliam pati.

Igitur vir sanctus clam, ut potuit, paucis comitatus, appellationem suam prosequens, sanctissimum papam Alexandrum tertium Senonis invenit, et ad pedes ejus se provolvens, causam sui adventus non ignorantem exposuit, et ut pro certo relatum est, C pallium sui archipresulatus in manu domini papæ resignans, exostulavit ut aliquem doctorem et fortio-rem de Anglorum Ecclesia in eorum metropoli episcopum constitueret cardinalem. Sanctus autem papa elevans filium suum, amplexatur, osculatur, lacrymas lacrymis immiscens, Deo referens gratias, quod virum tam humilem spiritu, pastorem tam sollicitum in salute ovium, advocatum tam constantem in causa, imo in multis causis Dei invenisset. Dignitatem ergo quam refutaverat, quia neminem ad hoc onus fortio-rem esse cognoscebat, dominus papa reddendam decrevit renitenti et invito. Ventilabatur itaque inter ipsum et regem contentio; rege avitas consuetudines confirmare volente, secundum quas cleri in creatione pontificis libera non exspectaretur electio, nec plebis cui dabatur episcopus, ut canones prædicant, expetitio vel consensus, sed hæc omnia ad nutum, et voluntatem regis fierent, ipso annulum et baculum dante pontificalem. Igitur qualescunque etiam non intelligentes plebis linguam, cui prædicabantur, Moysi cathedram, omni canonum calcata reverentia, occupantes, inordinatos et indoctos sibi similes presbyteros ordinabant : unde plebs non habens a quibus legem et mandata Domini exquireret, proclivius ad vitia, utpote nec verbo, nec exemplo docta, præcedentibus suis signiferis catervatim ad ima descendebat.

Animadvertant ergo animarum occisores contra legem inthronizati, qui non dignitatem, sed nomen episcoporum vulnerato capite matris Ecclesiæ violenter sunt adepti, quod non Mathias imperatoris vel regis iudicio, sed apostolorum libera sortis electione in locum Judæ prævaricatoris ascitus est. Recordentur etiam Gregorii veridicam sententiam, quod nisi potestates sic acquisitas prius abdicaverint, et se acerrima humiliaverint pœnitentia, procul dubio potestatibus dæmonum sunt laicis, qui eas tradunt, in perpetuum tradendi sumt. Archiepiscopus vero hanc et multas alias consuetudines, quas enumerare longum esset, veritati per electos Dei manifestatæ constanter prædicabat refragari, veritati-que manifestæ cedere consuetudinem oportere. Invenitur enim Christus aliquando dixisse :

« Ego sum veritas, » sed nunquam dixit : ego sum **A** consuetudo. Et ita altercatio sub hoc Marte inter has personas per septem annos agitabatur regnante piissimo rege Ludovico filio regis Ludovici supra Francorum nationem, et procurante præfatum archiepiscopum : qui a rebus Ecclesiæ penitus erat proscriptus, nec non et clericos qui cum eo erant, quo nsque ad gratiam sæpe dicti regis redirent, et consuetudines supra quibus lis orta fuerat, se non impugnatuos promitterent. Sed cum nec propter proscriptionem sui vel clericorum suorum sanctus sacerdos in aliquo flecteretur, jussi sunt tam majores quam parvuli de cognatione sua utriusque sexus, nec non et quidam familiares ejus, ut magis ex iis contristaretur, exulare. Sanctus vero martyr Dei cum parvulorum deportationem cognosceret, quorum adhuc alimenta in maternis pendebant uberibus, ita contristatus est, tanquam si ipsius animam pertransiret gladius; sed reminiscens quoniam Abrahamæ dictum est : « Egredere de terra et de cognatione tua, » sicuti et terram ita et cognationem postponendam Ecclesiæ honori penitus proposuit. Sed nec illud prætereundum est, quod fida relatione cujusdam ex sociis et principibus exsilii ipsius accepi, qui ita gestum esse, ut retulit, oculata fide se comprehendisse, Deum et reliquias ipsius martyris in Ecclesia, quam passione sua contristavit, et sepultura veneratur, nobis quamplurimis testatus est. Cum apud cœnobium quod in regione Francorum nominatur Pontiniacum, divinarum Scripturarum **C** meditationi martyr sanctus se mancipasset attentius, assidente illo quem hujus relationis auctorem laudavimus, ecce quidam ex fratribus, qui jam per tres annos lectum tenerat, nescio qua labe adeo inflatus, ut cutis extensa exsangue corpus et macilentum vix complecti posset, annulum ostii excutiens, ad sanctum Domini intromissus est. Infirmus igitur confestim ad pedes domini prostratus, ait. « Domine, per visionem relatam est mihi, quod debeam vobis confiteri, ut mundato homine interiore a peccatis, contactu sacratæ manus vestræ exterior ab hoc turgiditatis dolore sanetur et curetur. » Sanctus autem sacerdos primæ petitioni libens paruit, a secunda se excusans, tandem victus lacrymoso petentis gemitu, utrique satisfecit: nec mora, impleto **D** quod rogaverat, æger ad pedes sancti volutabatur, spumans tanquam epileptico morbo, subito in terram allisus, deinde in modum retortæ vel serpentis se reflectens, cum immensa insanie undecim ranas parvulas evomuit, et evestigio sospitati integerrimæ restitutus est. Mira res! quanto magis eam ocululit, tanto magis clariori sidere virtus martyris emicuit. Confuebant enim ad eum cum pauperibus ægrotantes, ut ex fragmentis panis et leguminum quibus vir sanctus vescebatur, a fame et infirmitate liberarentur. Inter alios adest miles quidam, deferens filiam suam, quam jam languor continuus per annum et dimidium extenuaverat. Quæ quam cito reliquias fragmentorum quæ de manu archipræsulis ceciderant

de gustasset, Deo et exuli sancto gratias agens, sospes cum patre remeavit ad propria. Inter tot martyria quæ martyr iste antequam trucidaretur passus est, illud credidi referendum, quod cum una vice fœdus pacis toties ruptum redintegratum inter regem Franciæ et regem Anglorum videbatur, convenit inter eosdem reges, ut archipræsulis exsilium tandem pacis remedio sub hac forma finiretur, si finem suæ altercationis examini clericorum Franciæ et Normanniæ committeret, quidquid ipsi inde decernerent observaturus. Sed vir sanctus metuens ne causa Dei in promptum incideret periculum, (considerabat enim, quod utriusque regni consuetudines, tum ex contumacia, tum ex ignorantia juris sæpe decretis obloquerentur) adjecit quod se censuræ præfictorum subiceret, salva tamen dignitate Ecclesiæ et ordinis sui, et cum hoc verbum sanctitatis nec per reges, nec per episcopos, nec per suos familiares, ab ejus ore avelli posset, Francigenæ et sui familiares erga eum vehementius consternati sunt. Ibat ergo et revertebatur per aures sancti sermo iste creberrimus, et jam ab his prolatus qui habitum religionis præterant exterior: Nunc apparet superbia et protervitas, nunc emergit proditio in lucem, quam in subversionem domini sui et regni ejus archiepiscopus diutius molitus est.

O quantus dolor! O quam miseranda suspicia athletam Domini cruciabant! O quam ex intimo procedebant lacrymæ, cum conspiceret quod undecunque de necessariis fierent sibi inimici! Sed retinens **C** illud propheticum : « Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo, » solus se opposuit contra omnes murum pro domo Domini constantius asserens quod nec mors, nec vita separaret eum ab hoc verbo, quin salva scilicet dignitate Ecclesiæ et ordinis sui pax, si futura esset, firmaretur.

Reformata tandem, ut credebatur, pace per dominum papam et Franciæ regem, et archiepiscopos, volente Deo, ad ecclesiam suam venerabilis pontifex repedavit : et ita orationibus, prædicationi, elemosynis, vigiliis, jejuniis, cæterisque bonis operibus intentus exstitit, ut ii etiam quibus ante sanctissima religio ejus nota fuerat mirarentur, sed necdum in ecclesia sua per mensem resedit, et ecce quatuor **D** satellites diaboli ex transmarinis partibus properentes, quorum nomina ad signum miserabilis militiæ referenda credidimus. Richardus Brito, Hugo de Moravilla, Reginaldus Ursus, Willhelmus de Traci, in hunc modum affati sunt : « Mandatum tibi a rege et domino nostro asserimus, ut ad filium suum novum regem pergas facturus quod regi facere debes, et juri in suo examine pariturus, si in aliquo adversus eum deliquisti; episcopos etiam excommunicatos, Londoniensem scilicet Gilbertum Foliot, et Salisberiensem Jocelinum communioni restituas, et cæteris qui suspensi sunt reddas officium. » Archipræsul vero respondit : « Mandatum a novo rege suscepi, ne per oppida et civitates ejus commearum; sed me a colloquio et conspectu ipsius tanquam indignum omni-

modo subtraherem: præterea episcopos supradictos A notum est, non a me excommunicatos, vel suspensos, sed a domino papa, quoniam in mea diœcesi, me inconsulto, hunc novum regem, cui Dominus conferat gratiam salutarem, consecrare et coronare præsumpserunt. Præcedat ergo satisfactio eorum absolutionem. » Sed hoc dicto, præfati milites, non milites, et ejusdem scleris consortes, ut bruti sensus homines non habentes intelligentiam, in minas proruperunt. Illis ergo in tumultu et contumeliis exeuntibus, sanctus præsul respondit: « Quærite qui timeat minas vestras. Non enim gladii vestri sunt promptiores quam animus meus ad martyrium: quærite qui vos fugiat. Me enim pede ad pedem in prælio Domini reperietis. » Et ecce ille quem merito Ursum cognominavimus, bestialiter exclamavit dicens: « Ex parte domini regis vobis edicimus, tam clerici quam monachi, ut istum hominem comprehendatis et teneatis, donec rex de corpore ejus plenam consecutus fuerit justitiam. » O quam stupendum, quam stolidum et miserabile edictum, ut clerus patrem servaret ad pœnam, pro cujus tuitione fidelissima immarcescibilem Rex cœlorum ei jam præparaverat coronam! Ex confinio hujus edicti ortum est et aliud lamentabile: præconis enim vox horrida per plateas increbuit: « Armate vos viri, armate vos, invadite domum archiepiscopi. » Indignum est enim, ut in communi nobis vivat, qui communionem primates nostri regni indigne privavit. Nec mora redeunt in loriceis evaginatis gladiis quatuor canes aulici, quos prædiximus, necnon et buccellarii cum bisacutis et utensilibus cæteris commodis ad scelus quod in animo conceperant parientium. Sed præcavescentes famuli, obserato ostio, ignorante hoc præsole, eos excluserunt. Filii autem Satanzæ duce patre eorum ad lignea obstacula divertentes, cædunt, scindunt, diruunt, ex fragore autem nimio, et terribili strepitu, nimium clerici more suo fere exanimis facti sunt. Archiepiscopus vero qui solus quærebatur perdendus, cæteros qui vano timore perterriti erant consolabatur in Domino, et ut nobis videbatur, ita imperterritus residebat, tanquam venissent ad nuptias eum invitaturi, et cum a suis fuisset undique exclamatum, ut in monasterium fugeret, ille qui ante promiserat se carnis interfectores minime fugiturum, viriliter implet promissum. Non enim erat in tali casu fugiendum de civitate in civitatem, sed dandum subjectis exemplum, ut unusquisque mallet mori in bello quam videre mala gentis suæ et sanctorum canonum subversionem.

Sed cum ei diceretur, quod, hora exigente et festo, deceret eum in ecclesia vespertinum celebrare officium, tandem surgens et ad crucem maturans, sibi crucem præferri præcepit. Mutato ergo ordine, sacerdos et præsul qui præcedere debebat pastoris more cogentis oves in caulam, incesso temperato clericos equitur properantes. Intranti monasterium, omissis vesperis, quas Deo libere cœperant,

occurrerunt monachi, gratias agentes Deo quod patrem suum quem extinctum audierant, vivum cernerent et incolumem: et hoc dicentes valvas ecclesie repagulando hostes a nece pastoris sui arcere festinant. Revertens autem pater sanctus hos et illos a valvis removet, ne impedito itinere hostium, ejus impediretur martyrium. Intranctibus ergo carnificibus et vociferantibus: « Ubi est ille regis et regni proditor et falsus præsul? » Is vero, qui se eos non timere prædixerat, revertitur, dicens: « Ecce adsum, non regis proditor, sed sacerdos. Quid me quæritis? ecce præsto sum nomine ejus pati, qui nos sanguine suo redemit. Absit ut propter gladios vestros fugiam, aut a justitia recedam! » Accelerans igitur quidam præ cæteris plenus scelere, bisacutam sacro pectori imposuit, proh dolor! comminans quod sanctissimum cor illius extraheret; sed temperans ab ictu, una cum cæteris manum violentam injecit, trahens eum, ut extra Ecclesiam creptum sacrilegium et inexpiabile nefas possent adimplere. Sed cum inde facile amoveri non posset, quidam ex præfatis filius Leviathan, elevato gladio quem tenebat, agnum Deo immolandum in capite percussit, præciso vero eodem ictu hæc referentis brachio, patrem proprium in matris utero perimens, diem circa undecimam horam dici extinguens. Ecce serpentis in hoc martyre prudentiam, qui corpus percutientibus opposuit, ut caput suum, id est ecclesiam, sive animam suam illæsam conservaret. Ecce simplicitatem columbæ, qui nec etiam contra carnis occisores insidias vel clausuram aliquam opposuit, verum claudi monasterium prohibuit, quod religionis jure omnibus catholicis patere debere sanctorum instituta patrum sanxerunt. O pastorem dignum, qui ne oves laniarentur, seipsum luporum morsibus tam confidenter exposuit! sciens nimirum indignum esse coronam, quem in tali articulo mortis timor fugam inire compellit. Quid non faceret? quibus turbinibus se non exponeret, vas virtutum stabilitate tam solidum, tribulationibus et pressuris tam excoctum, et vigiliis et jejuniis tam exanimatum, disciplinis assiduis confriatum, quod merito ad summi regis delicias propinandas ad thronum gloriæ deportaretur? reliquerat enim mundum pro Christo, quem cum flore suo in tantum despexerat, ut cuncta ejus tanquam peripsema reputaret. Quod videns mundus vehementer indoluit, et contumaci sibi ferale bellum indixit, et advocans principem adiutorem suum: « Veni, inquit, opprimamus virum istum justum, quoniam contrarius est operibus nostris. » Sed miri modo actum est, ut qui scintillam luminis in occiduis terræ partibus, et in uno tantum angulo radiantem satagebat extinguere, luminare magnum, quod ab occidente usque in orientem fulgura accendit, et opprimere volens sublimavit. Deinde alio ictu in capite recepto, martyr genua flexit et cubitos, se ipsum hostiam viventem Deo offerendo, dicens: « Pro nomine Jesu et Ecclesie tuitione libenti animo mortem amplecti paratus sum. » Et subsecutus adjunxit: « Deo, et

beatæ Virginis Mariæ, et sancto Dionysio, omnibus A martyribus committo causam Ecclesiæ. » Quo dicto, tertius funestorum militum, ita procumbenti grave in cervicem vulnus impressit. Quartus, quod dictu est horrendum, coronam, quæ amplæ erat latitudinis, ita a capite separavit, ut sanguis albens ex cerebro et cerebrum rubens ex sanguine lili et rosæ coloribus virginis et matris Ecclesiæ faciem in confessoris et martyris morte purpuraret. O nefandissimi hominum, quos nec ploranda sanguinolentæ matris pietas, nec miranda patris probitas lenire potuit, quin infra ipsius sacratum capitis cerebrum venarentur et funderent! Quibus patris, et recedentibus carnalibus reliquis, Reginaldus Ursi filius, utpote omnibus aliis crudelitate superior, ejus cerebrum quod remanserat effodit, et per pavementum dejecit; ne ei quinta plaga deesset, qui in aliis Christum imitatus est. Ut enim salva pace martyrum loquar, ipsi propriam principaliter agebant causam, cum eis diceretur: « Sacrifica Jovi, respue crucifixum: » iste vero aliorum salutem suo pretioso sanguine mercatum venit, ut insigniti sacro caractere Christi, secundum scita Ecclesiæ regerentur: autumans majorem non esse charitatem, quam ponere animam suam pro amicis suis. Quam intrepide ubi de sua salute et fide ageretur esset martyr iste pugnaturus, qui pro aliorum tuitione non tractus, non ductus, se ipsum minavit ad occisionem! Pro mirabili ergo constantia credimus honorem divinitus ei esse collatum, quod non Judæos, nec paganos, sed Christianos disertos et feroces morte victoriosa debellavit. Sed quis loci martyrio deputati celsitudinem metiri posset? Ipsa domus Christi, locus in quo viaticum nostræ salutis solebat immolari, cunabulum regis prædicti nati recentis martyris cerebro depingitur, ut ex hoc facto persecutorum crudelitas et martyris eminens dignitas figuraretur.

Itaque Dei sacerdos a sæculo migrans, coelis nascitur iv Kalendas Januarii, anno ab incarnatione Domini 1171, die proxima post solemnitatem Innocentium: ut qui diu innocenter vixerat, post innocentes tempus celebre sortiretur: magna regis nati clementia, qui militis sui martyrium, imo natale martyris, ita suo continuavit, ut nec ei posset concivium salva suorum prærogativa esse conjunctus, nec ulterius protelandum. In crastino autem monachi, ut moris est, corpus mundissimum martyris lavandum expoliantes, sub habitu et ordine monachorum tam privatim diu reperiunt existisse, ut etiam hoc suos lateret familiares. Ad ultimum carni proximum inveniunt cilicium sic bestiunculis obsitum, ut levius isto præstigiæ dici fuisse martyrium quivis judicaret, et hostes majores minus minoribus nocuisse. Et quod a nullo sanctorum factum esse cognovimus, femoralibus cilicinis a longo tempore ita stricte cruribus insutis usus fuerat, ut alveolus a poplite supra in longum sub sutura cilicii vermicultis scaturiens extenderetur.

Magnificetur Deus noster, qui non est passus lucernam Ecclesiæ diutius latere sub modio, sed ad confusionem infidelium et schismaticorum, eam posuit super candelabrum, ut ingredientibus lumen viderent, et aperte cognoscerent, quod non sit Ecclesia, sed schismatis contumelia, quam martyr iste respuebat, et infidelitas aliud sentire de Deo, quam ipse prædicabat. In solemnitate enim protomartyris Stephani proxima, antequam de martyrum commilitio nobilissimus martyr iste censeretur, sacerdos Radulfus nomine personatum gerens in ecclesia quadam beatæ Mariæ Londoniis, ad epulas cujusdam divitis de parochia vocatus sua, dum inter prandendum loqui vellet, instrumenta loquelæ frustratus obmutuit. Igitur postquam medici vires tyriaci debusas experti sunt: ille qui obmutuerat inæstus de mensa surgens domum repedavit. Postea vero cum mortui martyris exsequiis et divinis obsequiis parentatum est, cuidam clerico Radulfo fratri ipsius, in cujus domo presbyter sermonis usu privatus fuerat, psallenti matutinas beatæ Virginis et Matris Christi, dum circa canticum trium puerorum moraretur, apparuit vir vultu venerabilis, ita ut ex ipsius splendore licet circa mediam noctem domus splendere videretur, dicens: « Radulfe, ex parte Dei dic Radulfo presbytero ut si ore non possit, saltem scripto cum vera penitentia peccata primo confessus adeat novum martyrem, apostolum Anglorum et confessorem, ut per ejus merita perditæ recuperet damna loquelæ. » Deinceps cum presbyter huic obtemperasset mandato, non est defraudatus beneficio. Ego istud miraculum confidentius refero, quia cum post martyrium domini mei Cantuarie lectum doloris tenerem, et postea cum venirem Londonias, ita esse factum a civibus accepi: necnon et presbyterum, cui hoc contigerat, satis aperte loquentem, his allocutus sum, et Radulfum satis credibilem cui vigilanti præfata visio apparuerat. Scio etiam quod cum medicus fere per annum de consolidatione brachii mei desperaret, nocte quadam astitit mihi ille venerabilis martyr et comprehendens brachium madida panniculi tela linei involvit, dicens: « Vade, sanus es. » Postea vero panniculo aqua benedicta et sanguine ipsius intincto brachium involvi; donec gratia Dei et martyris mutua consolidatione ossa ossibus adhæserunt. Perhibet consolidationis testimonium ipsius ejusdem brachii manus dextra: quæ vobis hæc scripsit legenda. Multa etiam alia operatus est Dominus ad indicium dilectionis beati martyris nostri, leprosos, ut nos vidimus, mundando, dæmonia fugando, hydropicos, paralyticos, surdos, mutos, cæcos et claudos, necnon et aliis languoribus laborantes curando, in quibus fidele Cantuariensis Ecclesiæ testimonium, sub cujus aspectu et notitia hæc aucta esse noscuntur præstolamur. *Explicit Martyrium beati Thomæ Cantuariensis archiepiscopi editum a magistro Envrardo.*